

Az „IDŐ” múlásának jelei a győrteleki romák életében

Készítették:

Imre Katalin és Ivánczki Elizabet

2019

Győrteleken élünk és a Győrteleki Fekete István Általános Iskolában tanultunk. Továbbtanulás céljából a közelben lévő, erős és jó hírű Mátészalkai Esze Tamás Gimnáziumot választottuk.

A legnagyobb európai kisebbség, a romák elődei 1500 évvel ezelőtt útra kelve Északnyugat-Indiából vándoroltak Európába – állapította meg genetikai elemzéssel egy nemzetközi kutatócsoport. A mai romák változatos nyelvhasználata, életmódja és vallása ellenére Európa-szerte élő csoportjaik közös, összetett múltot osztoznak. Mindez mintegy 1500 évvel ezelőtt, Északnyugat-Indiában kezdődött a Current Biology című tudományos folyóiratban megjelent tanulmány szerint, amely az első teljes genomra kiterjedő elemzése a romák eredetének és demográfiai történetének. A romák képviselik a legnagyobb kisebbségi csoportot Európában, körülbelül 11 millióan tartoznak közéjük. Ez azt jelenti, hogy teljes európai népességszámuk összemérhető számos európai ország lakosságával. A cigány emberek nem rendelkeznek írott történelmi feljegyzésekkel eredetükről és szétszóródásukról.

Az esszénk célja, hogy bemutassuk a környezetünkben bekövetkezett változásokat falunkban, Győrteleken, bizonyítandó ezzel, hogy az „IDŐ” a cigányság életében is változásokat hozott.

Elsősorban a lakásviszonyokkal kezdenénk, ami elég sokat változott a mai napokhoz képest.

Győrteleken az 1980-as évekig vályogházban éltek, amelyet nádfedél borított. 1 szobából és egy konyhából állt a ház. Módosabb romák kemencét építettek a konyhába, és mivel sok gyermek jellemzi a társadalmat, ezért alvás céljának szolgált a kemence padka és kisebb heverők, melynek matracaként zsákokban bélelt szalmát találhattunk, erre hímzett terítőt borítottak. A falfestés mésszel történt, melyhez tubusban tárolt színezéket öntöttek, miután összekeverték, mintákat hengereztek a falra. További díszítési ötletekhez tartozik a seprűvég, a rongy és a krumpliból faragott ábra festékbe mártása, és így készítettek mintát a falra. Szegényes bútorzat volt, ládákban tartották a ruháikat. 1985-90 táján sokan szilikátból és téglából építkeztek, illetve fürdőszobával bővítették a lakást. A háziasszonyok számára nagy segítséget jelentett a tárcsás mosógép, hiszen a pataknál mosódeszkán való mosás faszappannal nem volt egy könnyű és kellemes munka. Kemence helyett sparhalt/spórhelt szolgált fűtésre és főzésre is egyaránt. Betonfödém, cserép-vagy palatető van a mai napig a házakon a szalmatető helyett. A padlás kukorica, szalonna, kolbász tárolására is szolgált. Az aljzat manapság beton, míg 1950-ben homok volt, és a babona szerint a vályogház felhúzása után mulatságot rendeztek, hogy tánc közben megtapossák a talajt. Viszont az aljzatot folyamatosan fel kellett szórni homokkal. Napjainkban is érvényes: a ház minél díszesebb annál inkább utal a roma származásra. A falak színesek, általában sárga vagy piros színűek. A falakon családi- és szentképek lógnak.

A romák ruházata

A cigány lányok/asszonyok soha nem vehettek fel nadrágot, mindig szoknya volt rajtuk, ami általában bokáig érő volt. A nők feje gyakran be volt kötve keszkenővel, hisz sütésnél-főzésnél egy hajszál sem eshetett bele az ételbe. Általában színesben jártak, nagyon sok ruhájukban volt rózsza minta, nagyon szerették a piros színt. Ékszerekkel bővítették ki öltözetüket, a ruha díszei nem lehettek kirívóak, nem hívhatták fel magukra túlzottan a figyelmet. A férfiak ballonkabátban jártak, sűrven hordtak kalapot, főleg a vajda, aki a cigányok között vezető szerepet töltött be, például segített a konfliktusok megoldásában, összeadta a házasodni kívánókat. Neki mindig elegánsan kellett öltöznie, kalapot kellett viselnie, olykor tollat, apróbb kitűzőt is szúrtak a kalapjuk oldalára. Gyakran vettek fel mellényt/lajbit. Összeségében egyszerűen, de elegánsan öltöztek.

Cigányok a hétköznapokban

A gyerekek télen gumicsizmát hordtak, nyáron viszont mezítlábaskodtak. Munkásemberek télen kapcát raktak a csizmába, ami vastag, puha volt és újságpapírt tekertek a kapcára a hideg ellen.

Roma házasságkötés

A roma lányokat már egész kiskorukban eladták a szülők a kiválasztott kisleány szüleinek, hogy később hozzá menjen férjhez. Ebből adódóan nagyon sok lány elszökött, mert valaki máshoz szeretett volna hozzámenni. A legelfogadottabb az volt, hogy törzsön belül házasodjanak, vagyis oláh cigány-oláh cigánnyal, rumungro-rumungricával. Ez a mai napokban már kevés helyen van jelen, keveredtek a törzsek. Általában a cigányvajda adta össze őket. Az oláh cigány lányokat az adott fiúnak muszáj volt elszöktetnie, mert ezt tartotta a hagyomány. Ha a lány nem volt szűz az esküvő előtt, az nagy szégyennek számított, nem vehette fel a fehér menyasszonyi ruhát, sem fátylat nem rakhattak a fejére, csak kendőzése lehetett. Ha szűz lányról volt szó, akkor fehér ruhában, fátyollal a fején kellett megesküdjön, majd piros ruhában történt meg a kendőzése, piros kendővel kötötte be a akkor már férje a fejét. A menyasszonyt minden vendégnek meg kellett táncoltatnia. Nem asztalnál ettek, hanem a földön, fehér lepedőn.

Esküvő utáni fotó 1980.

Cigány gyereknevelés:

A cigány családoknál általában mindig több gyerek volt. Otthon szültek, a házaikban. Az első gyereknél a bábaasszony segítette a gyerek világra hozatalát, később pedig már ők maguk, vagy a nagyobb lányok. A gyerekek névadásakor kötelező volt az első fiú gyermeknek apja nevét kapnia, lány gyereknél viszont ez nem volt kötött. Gyereknevelés terén nagyon babonások voltak, és minden tőlük telhető szokást, néphiedelmet betartottak. Például az újszülött gyereket nem nézhette meg olyan nő, aki épp menstruál, ha véletlenül mégis megnézte, akkor ruhájával keresztet kellett vessen a gyerek homlokára, tenyerére, talpára. Annak, aki megnézte a csecsemőt nem lehetett a szemöldöke sem összenőve, mert akkor megverte szemmel. Ilyenkor szenes vizet készítettek, és annyi cirokszálát tördeltek le, ahányan aznap látták, majd meggyújtva beledobálták. Ahány cirokszál fentmaradt a víz tetején, annyian verték meg szemmel aznap, majd ezzel a szenes vízzel vetettek keresztet a kisgyermekre. Ugyanez volt a teendő akkor is, ha valaki megcsodálta a gyereket. Nagyon szigorúak voltak a szülők a gyerekekkel szemben. Nagy tiszteletet kellett adniuk a szülőknek. A lányok, mikor elérték a 13-14 éves kort, már csak az anyjukkal vagy tőlük nagyobb lánnyal mehettek ki a házból. Férfiak-fiúk előtt nem öltözködhettek, sőt nem is fésülködhetnek. Egész kislány korukban meg kellett tanulniuk sütni-főzni, ki kellett szolgálniuk a férfiakat. Étkezéskor addig nem ehettek és nem is ülhettek asztalhoz, míg a férfiakat ki nem szolgálták, és azok jól nem laktak. 18 éves fiatalok katonaságba vonultak. **Íme egy kép cigány őseink katonai múltjából:**

A cigány nyelvhasználat:

A romák anyanyelve elsősorban a cigány nyelv volt, de betelepedésük után egyre többen elkezdtek beszélni e mellett a magyar nyelvet is. Azóta felváltva beszélnek a cigányt és a magyart. A cigány nyelven belül többféle nyelvcsoporthoz is elkülöníthetünk. Legelterjedtebb nyelvek Győrteleken a lovári, čurari, a paibano és a vend cigány nyelvek.

Szabadidő töltése

A gyerekek szabadidejének eltöltéséhez tartozik a bigézés, focizás, horgászat. Egyik interjúalanyunk elmesélte, hogy gyerekkorában hogyan készítette a horgászbótot.

„- Bodzafából vagy nádból készült a horgászbót, amire 10 centiméterenként szeget ütöttünk, s erre fűztük a drótból készült gyűrűt. Bálamadzagból kihúztunk egy szálat, ami a damilnak felelt meg. Gémkapocsból horogtűt készítettünk, pedzőt pedig libatollból.”

A 12-13 éves gyerekek Csengerben almát szedtek iskola után és hétvégeként. A Vályás húzódott végig a falun, melyben fürödtek a gyerekek nyáron, télen pedig ha jól befagyott, korcsolyáztak rajta. Voltak fiatalok, akik „bandákba” szegődtek, és az éjszakákba jártak mulatozni.

Fiatalok 1990-ben

A felnőttek szabadidejükben muzsikáltak. Interjúalanyunk így emlékezett vissza fiatalkorára.

„-Zenész családban nőttem fel, valamilyen hangszert ismerni kellett. Saját magam tanultam a gitár használatát. Nyáron tábortüzet raktunk, testvérekkel, barátokkal körülültük és úgy zenéltünk. Régi slágereket játszottunk. Szüreti és játékonysági bálokon zenéltem 1970-80 között.”

Óvoda, iskola, munkalehetőségek

-1960 körül nem volt óvoda a faluban. 1970-ben a falu végén cigány óvoda jött létre, ezzel egy udvarban a cigány iskola. Az iskolát 7évesen kezdték a gyerekek. Így két iskola és két óvoda volt a faluban. A „roma iskola” 3 tanteremből állt. Délelőtti és délutáni tagozat volt, így különböztették meg a felső és alsó tagozatos diákságot. A 8 általános osztály kötelező volt, bár a szülők munkára készítették a gyerekeket, így volt, aki 6-7. osztályban abbahagyta az iskolát, és dolgozni ment. 13-14 évesen kezdték a munkát. Egyik interjúalanyunk, 14 évesen cséplőgépészként és vagonpakolóként dolgozott az 1970-es években, óránként 8 forintért állami cégnél. Az elkülönített iskolák és óvodák 1980-ig működtek, utána már csak egy iskola és óvoda volt a központban. Ekkor reggel 8 órától délután 4 óráig tartott az iskola. Továbbtanulási lehetőség adott volt ekkor is, bár a sok gyermek között nem sikerült mindegyiknél megvalósítani. Így volt, aki 8. osztály után Pestre ment munkát keresni, az 1990-es években már 4-5 ezer forintot adtak naponta.

Roma ételek

Gyakran elmegyünk mellette és automatikusan magyarnak tekintjük azokat a cigány sütési és főzési módszereket, melyeket az együtt töltött évszázadok alatt nem csak a magyar gasztronómia, de már egyre inkább az európai gasztronómia is átvett. A cigány ételek mindig fűszeresebbek, keverednek az ízek. Pl.: kelkáposztafőzeléket a magyar konyhában megszokott rántástól fűszeresebb rántással készítik. A cigányok otthonukban készítették a cigány kenyeret. A szegénység ételei a paradicsomos ételek, például a paradicsomos bab. Az egyik legjellegzetesebb cigány étel a lecsó. Eszik ezt önállóan és köretként, télen és nyáron, a nap minden szakában. Továbbá a kemencében sült kenyeret bodagnak nevezték, hamuban sült pogácsát pedig vakarónak. A málékása kukoricadarából, vízből és sóból készült egyszerű étel, melyet lekvárral vagy pörkölttel ettek. A spóron sült krumpli is felkerült az asztalra. A „cigány pörkölt” a cigányok jellegzetes pörköltje, amely főleg az erősebb fűszerezéssel tér el a hagyományos, „magyar” pörköltféléktől.

Ünnepek

A cigányság vallásosságát, szokásait általában a környezetük alakítja. Az év ünnepeinek megtartása a családi kapcsolatoknak az erősítését szolgálja. A cigányság számára Krisztus halálának és feltámadásának ünnepe hasonlóan nagy jelentőségű, mint a karácsony. Nagy vallásosság jellemzi a győrteleki cigányságot is. Nagypénteken és nagyszombaton szigorú böjtöt tartottak, és csak este ültek a tyúkhússal, sonkával, sült hússal és kaláccsal megrakott asztalhoz. Húsvéti ételekhez tartozik: a savanyított káposztalevélbe töltött káposztás hús, a füstölt sonka, a sült hús, a rántott hús, pörkölt és a tyúkhúsleves. A húsvét szokásai közül jelentőségteljes a locsolóvárás és a vendégvárás. Pénzt és időt nem sajnálnak az ünneplésre, összejön a rokonság, és az ismerősök is eljárnak húsvétot köszönteni.

A karácsony a magyarországi cigányság számára a legnagyobb, legszentebb ünnep. Központjában Jézus megszületése fölötti öröm, az összetartozás a szeretet és az emlékezés áll. A hagyományőrző családok még megtartották a régi szokások egy részét, az „igyekvő” réteg azonban a többségi szokásokat követi. Ilyenkor disznót vágtak hurkát, kolbászt tölthettek, hogy az új évre tele rakott padlással menjenek át. Általános sütemények közé tartozik a mákos és diós bejgli, a zserbó és a vizenálló ami egy speciális cigány sütemény.

A szilveszter a mulatságról szól. Babonaként lencsét szórnak a ház helyiségeinek sarkába és lencsefőzeléket készítenek, amit szilveszteri vacsoraként fogyasztanak el. Az új év első napján reggeliként virslit esznek!

Ünnepvárás

Modernizálás régen és ma

Áramellátáshoz 1967-68-ban jutottak. Néhány családnál már az 1960-70-es években volt Tavasz Tv 1 csatornával. Hétfőnként nem volt adás a tv-ben. A rádió: teleppel, 1 lapos fűtő elemmel és egy cső elemmel működött. Petróleumlámpát használtak. Ez viszont a 21. századra változott, sokan modernizálták a lakásukat.

Fekete- fehér tv az 1980-as években

Mezőgazdaság

Kertjükben saját részre zöldséget termesztettek, közülük tartozik a krumpli, a leveszöldségek, a karfiol. Saját részre megtartották vagy piacon árusították. Gyümölcs terméseiből lekvárt és befőttet készítettek. Állatokat tartottak, baromfit, sertést, kecskét, juhot és disznót. A helybeliek lovakkal is foglalkoztak, kupeckedtek. A faluban volt egy kondás, aki összeszedte a falu jószágát és a határon legeltette őket. Mára ez a fajta állattartás szinte eltűnt a faluból. A húsféléket a helybeli és környékbéli üzletekből szerzik be a győrteleki romák is.

Temetkezés

Halálesetkor csak a halott barátai áshatták ki a sírt, ez a mai napig így van. 3 napos virrasztót tartottak a haláleset után, viszont a temetés után is sokáig gyászoltak, ami fekete vagy sötét színű ruhaviseletükben mutatkozott meg. A virrasztót este tartották az elhunyt barátai, a család tagjai jelentek meg, ettek iszogattak, megemlékeztek az elhunyról. Koporsójába legkedvesebb ruhájába rakták bele és kedvenc apró tárgyait mellé tették. Temetés előtt az elhunytat házhoz hozták, majd onnan a temetőbe vitték, napjainkban is tartják ezt a hagyományt. A pap és a vajda is megjelent a temetésen. A temetésre a halott kedvenc zenészt hívták.

„Zárószó:

Nagy élvezettel gyűjtöttük esszénkhez az anyagot. Ezúton is szeretnénk megköszönni adatközlőinknek, hogy időt szántak ránk: Kiss Ernő, András Róbert, András Sándor, Imre Csaba, Imréné Horváth Katalin, Pelyvás Erzsébet. Megható volt tapasztalni, hogy a beszélgetés és a fényképek gyűjtése során milyen elismerően, büszkén szóltak rólunk, hogy mi gimnáziumba járunk. Az ő korosztályoknak ez még eszükbe sem juthatott. Mi pedig arra vagyunk büszkék, hogy a győrteleki cigányság túlnyomó többsége fölött sem múlt el nyomtalanul az „IDŐ”: korszerűsödött szemléletük, ugyanakkor megőrizték öntudatukat, hagyományaik egy részét.”

Források:

- Szuhay Péter: A magyarországi cigányok kultúrája:… Panoráma, Bp., 1999.
- https://issuu.com/szuhay/docs/a_magyarorszagi_ciganysag_kulturaia
- https://hu.m.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1gi_cig%C3%A1nyok